

Razvijanje ekološke zavesti učencev pri pouku likovne umetnosti

Bojana Krašovec
Osnovna šola Polje

Povzetek: Družba vse bolj spodbuja težnjo do varovanja okolja, povečuje se nabor okoljevarstvenih vprašanj in problemov. Da lahko ustrezno ukrepamo, moramo imeti potrebna znanja, ki jih odrasli lažje pridobimo preko medijev, literature, izobraževanj ipd. kot otroci, ki tovrstno zavest razvijajo preko vzgoje, tako doma kot v osnovni šoli. Učitelji, ki učence usmerjajo in spodbujajo njihovo občutljivost in kritičnost do okolja, so velikokrat v dilemi, kako naj to storijo. Pouk likovne umetnosti ponuja različne možnosti za postopen razvoj ekološke ozaveščenosti učencev. Pri tem si lahko uspešno pomagamo z vključevanjem sodobne likovne umetnosti v pouk likovne umetnosti. Z ustreznimi izbranimi umetniki, umetniškimi deli in njihovimi nameni z izbranim likovnim gradivom, ob interpretaciji ali likovnem motivu lahko učencem predstavimo določeno ekološko problematiko. Učenci, ki se bodo na to čustveno odzivali, bodo pridobivali ekološke izkušnje, jih ozavestili in ponotranjili ter s tem krepili svojo ekološko zavest. V članku je predstavljen primer vključevanja sodobne likovne umetnosti v pouk likovne umetnosti v prvem razredu osnovne šole. **Glavne besede:** sodobna likovna umetnost, pouk likovne umetnosti, ekološka vzgoja, medpredmetno povezovanje, osnovna šola. **Developing Eco-Consciousness in Pupils during Arts Education.** Society is increasingly promoting the tendency to protect the environment; the number of environmental issues and problems is increasing. In order to be able to take appropriate action, we must possess the required knowledge, which adults can more easily obtain through media, literature, training programmes, etc. than children, who develop such a consciousness through education, both at home and in primary school. Teachers who guide their pupils and promote their sensitivity to and criticism of their own environment often face the dilemma as to how to achieve that. Arts education provides various possibilities and a space in which we can gradually develop the eco-consciousness of pupils. Helping us to do so is the incorporation of contemporary art into arts education. By appropriately selecting the artists, works of art and their intentions, through the selected art material, through interpretation, or through the motif we can present a specific ecological issue to the pupils. The pupils who will have an emotional response to this, will gain ecological experience, which they will make as conscious and internalised as possible, thus building their eco-consciousness. The article presents a practical example of incorporating contemporary art into arts education in the first grade of primary school. **Key words:** contemporary art, arts education, ecological education, cross-curricular integration, primary school.

Pouk likovne umetnosti v osnovni šoli

Razvijanje ekološke občutljivosti učencev lahko pri pouku likovne umetnosti dosegamo po dveh

poteh: z lastno likovno ustvarjalno aktivnostjo z izhodiščem v ekoloških temah ali pa preko aktivnega opazovanja in vrednotenja likovnih del z omenjeno tematiko (Duh, 2008). Zadnja v likovnopedagoški praksi še ni dokaj uveljavljena, saj učitelji okoljsko vzgojo večinoma povezujejo le s

poukom spoznavanja okolja in narave, manj pogosto pa s poukom likovne umetnosti. Vendar novejše raziskave kažejo (Duh in Herzog, 2011; Duh in Herzog, 2012), da je razvoj ekološke zavesti pri učencih mogoče razvijati tudi preko podoživljanja in ponotranjenja likovnih del z ekološko vsebino. Pri načrtovanju didaktične enote pouka likovne umetnosti mora biti učitelj pozoren na več stvari – ne samo na ustrezno izbiro avtorja in umetniškega dela, temveč tudi na samo artikulacijo učne ure, na učne oblike in metode dela, katere so najprimernejše za njegove učence glede na njihove sposobnosti in zmožnosti. Pri pouku likovne umetnosti je tudi veliko možnosti za medpredmetno povezovanje in možnosti, da učencem približamo ekološke probleme, ki ogrožajo naše naravno življenjsko okolje: smetenje, hrup, prenaseljenost, razsvetljava, kloniranje živih bitij ipd.

Ekoart

V zadnjih desetletjih se je tako razvila posebna vrsta likovne umetnosti, ki s svojimi umetniškimi izdelki opozarja na okoljsko problematiko in trajnostni razvoj. Ta umetniška smer se imenuje ekoart. V ekoloških vprašanih obravnava razvoj mehanizmov in analizo proizvodnje, predstavlja nove načine razmišljanja, počutja in življenja v urbanih prostorih, družini, odnosih in na delu. Ekoart opozarja, da je ekološka kriza politična, socialna in kulturna revolucija in da je treba presmeriti cilje proizvodnje, oblike organiziranosti in načine medosebnih odnosov (Brunner, Nigro in Raunig, 2013).

Umetnost je način vedenja, gradi intelektualne procese zaznavanja in domišljije, omogoča nove izkušnje, spodbuja posameznikovo avtonomijo, uči prevzemati odgovornost in kritično mišljenje. Gre za metakognitivni proces. Trenutna gospodarska kriza nas poziva, da spremenimo način izobraževanja, ki bo spodbujal uporabo kritičnega in ustvarjalnega mišljenja ter spretnosti, ki omogočajo trajnostni razvoj človeka (Polegato, 2014).

»Ekoart v likovnopedagoški praksi integrira poučevanje likovne umetnosti z okoljskim izobraževanjem kot sredstvom za razvijanje zavesti in interakcije z okoljskimi pojmi in vprašanji, kot so pogovor, vzdrževanje, obnavljanje, trajnost. Zagotavlja inovativni pristop k ekološkemu in okoljskemu izobraževanju, sloneč na tradicionalnih

disciplinah z bolj ustvarjalnimi, afektivnimi, senzoričnimi pristopi poučevanja likovne umetnosti.« (Inwood, 2008, str. 58)

Sodobna likovna umetnost v slovenskem prostoru

Sodobna umetnost izhaja iz časa, v katerem učenci živijo, jih obdaja v njihovem domačem okolju in od njih pričakuje, da niso le opazovalci, ampak tudi soustvarjalci likovnih (umetniških) del. Obravnava sodobnih slovenskih umetnikov pri pouku likovne umetnosti učencem omogoča spoznavanje njihovega kulturnega okolja, možnost srečanja z umetniki in spoznavanje njihovih umetniških del. V Sloveniji je kar precej avtorjev, ki na svoj način predstavljajo pomemben odnos med posameznikom in družbo ter varovanjem naravnega okolja. Opozarjajo na probleme onesnaženosti, prenaseljenosti, hrupa, pretiranega izkoriščanja naravnih virov itn. ter spodbujajo uporabo odpadnih materialov, reciklažo in okolju prijaznejše pristope, ki naj bi sčasoma postali naš način življenja. Metka Golec in Miha Horvat (tim son:DA), Matej Andraž Vogrinčič, Marko A. Kovačič, Polonca Lovšin, Marjetica Potrč, Elena Fajt, Marija Mojca Pungerčar, Luiza Margan, Miha Presker, Sašo Sedlaček idr. so le nekateri izmed mnogih slovenskih sodobnih umetnikov, ki se ukvarjajo z ekologijo. Tudi v tujini je tovrstna umetniška smer že precej razvita.

Iz teorije v prakso

V nadaljevanju predstavljam primer pouka likovne umetnosti v prvem razredu osnovne šole z vključevanjem ekoloških vsebin.

Odločila sem se za umetniško delo Situacija slovenska_35 umetniškega tima son:DA. Tandem, ki deluje od leta 2000, tvorita Metka Golec in Miha Horvat. Za svoja umetniška dela sta prejela tudi nekaj nagrad. Umetnika se trudita povezati na videz nezdržljivo, kot sta umetnost in vsakdanjost ali kot so teorija in praksa ter navdih in produkt. Delujeta v novomedijski umetnosti različnih zvrsti, od risanja z računalniško miško, avdio-video konstelacij, performansov, prostorskih instalacij, s pomočjo gibljivih slik, raznih garažnih projektov in drugo (Jeza, 2014).

Pri izvedbi učne ure sem izhajala iz dela Situacija slovenska_35, s pomočjo katerega sem učencem razložila likovni problem (risanje in uporaba različnih vrst črt) ter likovno tehniko. Uporabili smo podobno likovno tehniko kot avtorja. To je odpadni material, ki so ga učenci prinesli od doma in je primeren za rokovanje glede na starost otrok (stare, obrabljene in poškodovane vrvice). Za veliki format papirja smo uporabili zadnje prazne strani reklamnih plakatov. Tako smo iz odpadnih materialov ustvarili novo umetnino.

V okviru likovnega področja risanje smo obravnavali različne vrste črt. Risali smo z vrvico na velikem formatu in upodobili motiv drevesa. Stremeli smo k učnim ciljem, pri katerih učenci:

- ločijo med črto, piko in barvno ploskvijo,
- ponovijo pojem črta (linija),
- uporabijo svoje znanje o različnih črtah,
- opazujejo zglede črt na umetniških stvaritvah,
- se navajajo na orientacijo na veliki risarski ploskvi,
- se navajajo na sproščeno izražanje svojih likovnih zamisli,
- bogatijo svojo domišljijo,
- pri risanju razvijajo vztrajnost in motorično spretnost,
- pridobivajo občutek za smiselno vključevanje likovnega motiva v izbranem formatu.

Poseben poudarek pa smo dali ekološkim ciljem, pri katerih učenci:

- spoznajo pojma ekologija in okoljska odgovornost,
- usvojijo pojem recikliranje,
- spoznajo pomembnost recikliranja in njegov vpliv na okolje,
- spoznajo materiale, ki jih lahko recikliramo,
- spoznavajo, kako lahko odpadni predmeti ponovno postanejo uporabni,
- spoznavajo, kako sodobni umetniki vključujejo odpadne predmete v svoja umetniška dela,
- razvijajo pozitivne medsebojne odnose,
- naredijo izdelek iz odpadnega materiala,
- razvijajo kreativnost, inovativnost in izmenjavo idej pri oblikovanju iz odpadnega materiala,
- se ekološko ozaveščajo.

Artikulacija učne ure

Uvodni del

Za uvodno motivacijo, ki poteka frontalno, učencem na platno projiciram reprodukcijo umetniškega dela Situacija slovenska_35 tandem son:DA (Metka Golec in Miha Horvat). Učence povabim k izražanju vtisov o umetniškem delu. Nato jim razložim, da avtorja opozarjata na preveliko porabo električne energije na svetu, kaj pomenijo pojmi ekologija, okoljska odgovornost, reciklaža. Imena umetnikov in ekoloških pojmov, napisana na večje kartone, pritrdim k tabli na vidno mesto. Na tablo projiciram umetniško delo od blizu in pogovor usmerim na likovni problem in likovno tehniko. Učenci opazujejo, katere odpadne materiale sta uporabila umetnika.

Nato učence povabim, naj sedejo v krog in s seboj vzamejo stare vrvice, ki so jih prinesli v šolo. Tudi sami z vrvicami oblikujejo različne vrste črt, ki so jih že spoznali pri matematiki in slovenskem jeziku (vrvico gubajo, napenjajo, zvijajo, sklenejo, zravnavajo).

Nato pogovor preusmerim na likovni motiv, kako se počuti drevo, ki ga npr. požagajo. Učence sprašujem, kje v naravi še lahko opazimo podobne črte, npr. v gozdu. Z oblikovanjem vrvic nato prikazujejo, kako se počutijo drevesa v gozdu: prestrašeno, veselo, zaljubljeno, radovedno, žalostno, razigrano, zadovoljno, ponosno. Napovem, da bodo danes tudi oni z vrvico oblikovali, kako se počuti njihovo drevo.

Nato učence povabim k mizi, na kateri imam že pripravljen material za demonstracijo likovne tehnike in naloge. Demonstriram na velikem formatu (velikosti 60 x 40 cm), kako lahko oblikujejo vrvico in jo dobro pričvrstijo s samolepilnim kolaž papirjem, npr. ko je drevo razigrano. Dam navodilo za likovno nalogo: *Vsak bo z vrvico narisal, kako se počuti njegovo drevo. Vrvico boste dobro prilepili s samolepilnim kolaž papirjem na veliki format papirja. Samolepilni kolaž si boste predhodno narezali na enakomerne trakove. Pozorni bodite, da zapolnite ves list.* Na tablo (simbolično) zapišem kriterije za vrednotenje in opozorim učence, naj jih upoštevajo pri delu, saj bomo na koncu ovrednotili vsak izdelek.

Osrednji del

Učenci si na mize pripravijo potrebne pripomočke in material ter začnejo z delom. Vsakemu zagotovim dovolj prostora za delo. Ob ustvarjanju poslušajo instrumentalno glasbo. Med praktičnim delom jim pomagam, če je treba, in jih vmes opozorim na upoštevanje kriterijev oz. likovno nalogo.

Sklepni del

Končane izdelke pritrdimo na razstavni razredni pano in po delu pospravimo za seboj. Ko razstavimo oz. obesimo vse izdelke, si jih skupaj ogledamo. Obnovim kriterije za vrednotenje. Vsak učenec predstavi, kako se počuti njegovo drevo, skupaj preverimo, ali je zapolnjen ves papir in ali je vrvica dobro prilepljena. Pozorni smo, da opazimo in omenimo posebnosti čisto vsakega likovnega izdelka. Na koncu poudarim, da smo danes tudi mi tako kot umetnika Metka Golec in Miha Horvat iz odpadnega materiala naredili nekaj novega. Za konec učence povabim, naj svojemu drevesu poiščejo par, ki bi mu ustrezal po njihovem mnenju. Tako iščejo pare dreves in pojasnijo, zakaj so se tako odločili. Tako spodbujamo njihovo ustvarjalnost in en izdelek povezujemo z drugim, skupaj kot razred pa tvorimo celoto. Učencem povem, da

je vsak od njih prispeval eno drevo, skupaj pa smo oblikovali gozd.

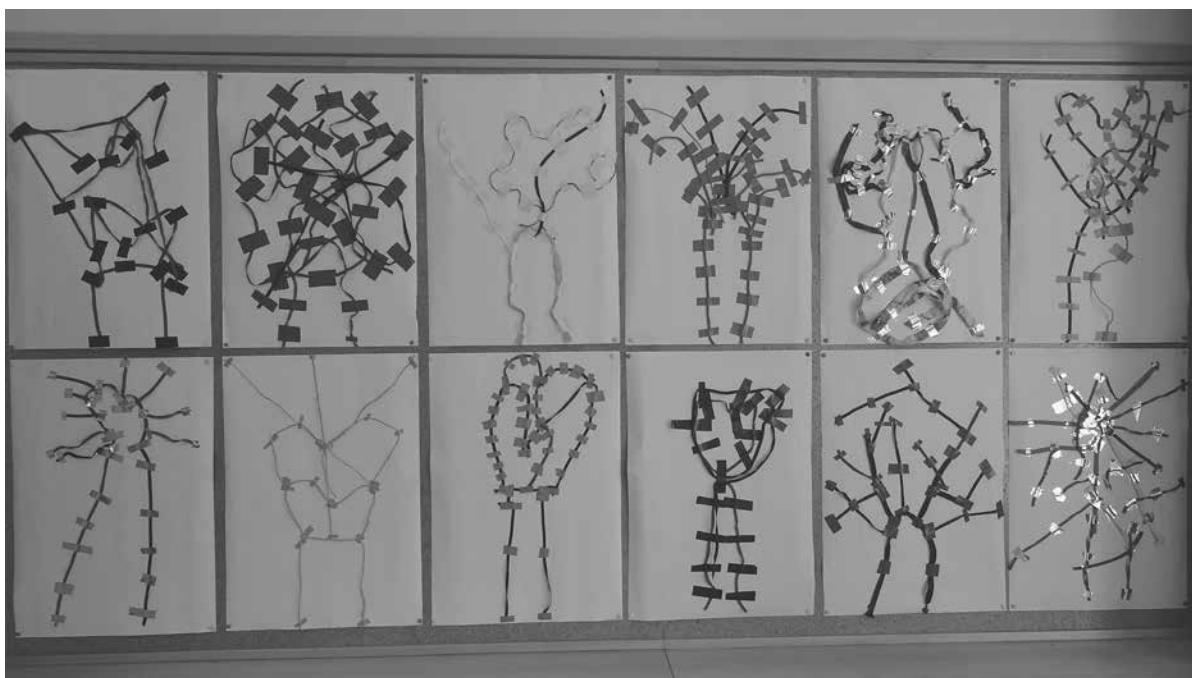
Analiza učne ure po izvedbi

Učenci so bili pri delu zelo prizadevni. Že na začetku jih je umetniško delo zelo motiviralo in so vsi aktivno sodelovali. Morala sem jih večkrat ustaviti in prekiniti, ker bi sicer pogovor na posamezni točki lahko trajal predolgo. Tako sem morala biti pozorna, da sem pogovor pravočasno preusmerila na likovni problem, tehniko in kasneje na motiv. Uvodni del ne sme biti predolg (približno 15 minut), sicer lahko zmanjka časa za praktično delo.

Učenci so z vrvico ponazarjali zelo zanimive vrste črt; ni bilo težko zanje, saj so takega dela vajeni. Na ta način smo že oblikovali tudi z glino, plastelinom ipd.

Ko so pripovedovali, kako se počuti njihovo drevo, so večinoma izbirali čustva: veselo, prestrašeno, zaljubljeno, žalostno in premraženo.

Navodilo za likovno nalogo so razumeli vsi učenci. Nekateri so imeli na začetku težave z orientacijo na velikem formatu, saj so vajeni risalnega lista. Vendar so vsi upoštevali nalogo in zapolnili celoten format. Delali so samostojno in niso potrebo-

Slika 1: Končni izdelki otrok

vali dodatnih spodbud za delo. Že sama tehnika jih je zelo motivirala. Večina učencev je pravočasno dokončala izdelek, nekaj je ostalo nedokončanih. Ti so izdelke dokončali v času odmora.

Ob vrednotenju so vsi aktivno sodelovali, zanimalo jih je, kaj so ustvarili sošolci. Vrednotili smo tudi nedokončane izdelke. Opazili smo primer drevesa, ki je bil narisano simetrično – deblo, veje in krošnje. V tem se je razlikoval od ostalih. Tako smo pojem simetrija iz matematike lahko povezali z likovno umetnostjo. Različne vrste črt, ki smo jih spoznali pri slovenščini, ko smo spoznavali velike tiskane črke, smo narisali tudi tukaj: vijugaste, prekinjene, sklenjene, prekrižane, ravne, krive itn. Učencem je bilo delo z odpadnim materialom zelo všeč, ponosni so bili na svoje izdelke, saj so se čutili podobne umetnikoma, ki so ju spoznali na začetku ure. Za konec so poiskali svojemu drevesu par in pojasnjevali, zakaj: Ker sta podobne oblike, ker imata podobno deblo, ker je eno žalostno in naj bo skupaj z veselim, ker se ujemata barvi kolaž papirja, dve veseli drevesi skupaj, dve zaljubljeni skupaj ipd. Učenci so se pri delu odzivali zelo čustveno in pridobivali ekološke izkušnje. Bolj ko jih bodo ozavestili in ponotranjili, bolj bodo krepili svojo ekološko zavest.

Sklep

Že v zgodnjem izobraževalnem obdobju moramo učencem postopoma približevati ekološke probleme, jih učiti ustreznega ravnanja in jim privzgjati kritičen odnos do varovanja okolja. Pouk likovne umetnosti daje izvrstne možnosti. Pri tem si lahko pomagamo z ekološkimi vsebinami, ki jih ponujajo sodobni umetniki, in z njihovim vključevanjem v stalno pedagoško prakso. Večkrat ko bomo otroke tako opozarjali in jih pravilno

usmerjali, večja je možnost, da bomo razvijali njihovo ekološko zavest. S tovrstnim inovativnim pristopom poučevanja bo tudi učiteljevo delo bolj uspešno. ■

Viri in literatura

1. Areen, R. (2009). *Ecoaesthetics A Manifesto for the Twenty-First Century. Third Text*, letn. 23, št. 5, 2009, 679–684.
2. Balantič, P. (2007). Tandem son:DA s kabli nad mestom in svet. Dostopno na <http://www.rtvlo.si/kultura/razstave/tandem-son-da-s-kabli-nad-mesto-in-svet/150367> (20. 5. 2015).
3. Brunner, C., Nigro, R., Rauning, G. (2013). Post-Media Activism, *Social Ecology and Eco-Art. Third Text*, letn. 27, št. 1, 10–16.
4. Colwell, T. (1997). *The nature-culture distinction and the future of environmental education. Journal of Environmental Education*, letn. 28, št. 4, 4–8.
5. Duh, M., Herzog, J. (2011). Ekoart in likovnopedagoška praksa. V: Duh, M. (ur.). *Raziskovalni vidiki ekologije v kontekstu edukacije*. Maribor, PEF, RIS Dvorec Rakičan, str. 17–32.
6. Duh, M., Herzog, J. (2012). Likovno-ekološki dan. V: Duh, M. (ur.). *Ekološka in etična zavest skozi edukacijski odnos do družbe in narave*. Maribor, PEF, RIS Dvorec Rakičan, str. 14–29.
7. Duh, M., Vrlič, T. (2003). *Likovna vzgoja v prvi triadi osnovne šole*. Ljubljana: Založba Rokus.
8. Herzog, J., Duh, M. (2013). Examples of Applying Contemporary Art Practices in the Visual Arts Curriculum in Grammar Schools. *Croatian Journal of Education*, letn. 15, št. 1, 55–69.
9. Inwood, H. (2008). *Mapping Eco-Art Education. Canadian Review of Art Education – CRAE-RCEA*, 2008, št. 35, 57–73.
10. Jeza, N. (2014) *Likovni kritiki izbirajo*. Dostopno na <http://www.cd-cc.si/sl/razstave/likovni-kritiki-izbirajo-4309/> (11. 1. 2015).
11. Morrone, M., Mancl, K., Carr, K. (2001). Development of a metric to test group differences in ecological knowledge as one component of environmental literacy. *The Journal of Environmental Education*, letn. 32, št. 4, 33–43.
12. Orr, D. (1992). *Ecological Literacy: Education and the Transition to a Postmodern World*. Albany: State University of New York Press.
13. Polegato, R. (2014). Eco-Sculpture Assignment: Using Art to Scaffold Metacognition. *Marketing Education Review*, letn. 24, št. 1, 53–57.
14. *Učni načrt: program osnovna šola. Likovna vzgoja*. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.